

УДК 338.48

JEL Classification: Z31

DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-10-12-02>

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ РЕГІОНУ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

CONCEPTUAL MODEL OF THE REGIONAL TOURISM INDUSTRY FINANCIAL SUPPORT IN THE POST-WAR PERIOD

Кулик О. М.

Викладач кафедри туризму,
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0003-4218-1658

Oksana Kulyk

Lecturer at the Tourism Department,
Ivan Boberskyi Lviv State University of Physical Culture,
Lviv, Ukraine

У статті проаналізовано особливості фінансових показників сучасного етапу розвитку туристичної індустрії України. Сформульовано концептуальну модель фінансового забезпечення розвитку індустрії туризму в регіоні (на прикладі Львівської області) із використанням інструментів кредитування. Використано методи аналізу літературних джерел, узагальнення, моделювання, математичні методи. Наукова новизна дослідження зумовлена специфікою сучасних кризових умов розвитку туризму в Україні та обґрунтуванням альтернативних методів фінансового забезпечення туристичної індустрії на регіональному рівні. Практичне значення дослідження полягає у можливості впровадження сформульованої моделі додаткового фінансового забезпечення підприємств туристичної індустрії регіонів України у післявоєнний період. Зроблено висновок про те, що на основі чинних програм державних гарантій доцільним є кредитування малих та середніх туристичних підприємств із застосуванням випуску туристичних облигацій. Запропонований механізм найбільш ефективно може бути використаний у регіонах із найвищим туристичним потенціалом, зокрема і у Львівській області.
Ключові слова: туристична індустрія; регіон; фінансове забезпечення; кредитування; модель; післявоєнний період.

The article analyzes the peculiarities of financial indicators of Ukraine's tourism industry current stage of development. A conceptual model of financial support for developing the tourism industry in the region (in the example of the Lviv region) with lending tools has been formulated. The features of the current crisis period in the development of Ukraine's tourism industry are analyzed. It was revealed that Ukraine's banking system is very cautious about lending to the tourism industry, as there are possible losses due to banks' credit operations. It is proposed to put into circulation an experimental tourist bond, which will be sold to tourist companies at a dumping price of 30% of the cost. The tourist bond will be used to provide a loan as a portfolio guarantee following the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 497, which includes the possibility of a specific category of enterprises to take a loan from certain banks with a coverage of 70% of the borrower's obligations. This will allow tourism firms to obtain credit, replenish working capital, increase the wage bill, and create new jobs. According to the results of the calculations, it was established that the proposed model would generate more than 200 new jobs and ensure the accelerated pace of recovery of the tourism industry in the pilot region. Methods of analysis of literary sources, generalization, modeling, and mathematical methods were used. The scientific novelty of the study is determined by the specificity of the current crisis conditions of tourism development in Ukraine and the justification of alternative methods of financial support for the tourism industry at the regional level. The study's practical significance lies in the possibility of implementing the formulated model of additional financial support for enterprises of the tourism industry in the regions of Ukraine in the post-war period. It was concluded that, based on current state guarantee programs, it is appropriate to lend to small and medium-sized tourist enterprises by issuing tourist bonds. The proposed mechanism can be most effectively used in regions with the highest tourist potential, particularly in the Lviv region.
Key words: tourism industry; region; financial support; lending; model; post-war period.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Туристична галузь є дуже залежною від впливу зовнішніх чинників. Політичні та військові конфлікти, кліматичні катаклізми, епідемії, фінансова криза,

зміни в законодавстві – все це суттєво впливає на розвиток туристичної індустрії та її інвестиційну привабливість. Водночас, як зазначив у своїй промові генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш, кожна десята особа на планеті працює в туристичній індустрії і забезпечує за-

собами для існування ще сотню мільйонів людей [7].

Отже, туризм є невід'ємною і однією з найважливіших складових частин світової економіки, а також одним із ключових елементів збереження природної та культурної спадщини країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Вивченню проблем розвитку туристичної галузі та його фінансового забезпечення присвятили свої праці низка українських вчених.

Науково-методичні засади розвитку та реформування рекреаційно-туристичної сфери викладені у праці В. Кравціва та ін. [5]. У свою чергу М. Мальська [6] зосереджувала свою увагу на проблемах державного регулювання розвитку туризму в Україні з урахуванням міжнародного досвіду. Важливу роль туризму у регіональному розвитку України підкреслила і І. Сторонянська [10], характеризуючи проблеми інтеграції та конвергенції.

Водночас А. Голод [1], аналізуючи проблеми безпеки туризму, виокремив серед її видів і фінансову безпеку, а О. Коркуна [4] досліджуючи потенціал туристично-рекреаційної сфери територіальних громад України, акцентувала увагу на ролі туризму в наповненні місцевих бюджетів.

Отже, зазначені автори ґрунтовно проаналізували розвиток туризму як виду економічної діяльності, як структурного елемента національної економіки та як соціально-економічного явища. Особлива увага була надана питанням регіонального розвитку туризму в Україні та ролі фінансових механізмів у його забезпеченні.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Однак, починаючи із 2020 року, світова економіка, а разом з нею й індустрія туризму зазнала суттєвих потрясінь, пов'язаних із поширенням пандемії COVID-19. В Україні кризові явища загострила також повномасштабна війна, що почалася у 2022 році. Проблеми розвитку індустрії туризму в кризових умовах стали актуальним напрямом наукових досліджень. Водночас, враховуючи специфіку сучасних умов розвитку туризму, все ще бракує наукових праць, де обґрунтовуються альтернативні методи фінансового забезпечення туристичної індустрії на регіональному рівні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у формуванні концептуальної моделі фінансового забезпечення розвитку індустрії туризму в регіоні (на прикладі Львівської області) із використанням інструментів кредитування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Туризм, справді, вважається одним зі сегментів

ринкової економіки, який постраждав найбільше під час війни в Україні. Неможливість гарантувати безпеку туристів, закриття аеропортів та фінансова криза зумовили виникнення досі небачених у новітній історії туризму в нашій державі кризових явищ. Наразі робити прогнози щодо стабілізації ситуації в туристичній галузі зарано.

Варто зазначити, що велика частина туристичних підприємств та супутніх до них організацій або частково, або повністю призупинили свою роботу. Також певна частина підприємств туристичної сфери перепрофільювали свій напрямок діяльності, здебільшого на волонтерство. За допомогою підприємств, які перепрофільювалися, вдалося налагодити міжнародні зв'язки та допомогти значній частині біженців виїхати з окупованих територій України в більш безпечні місця для проживання, знайти притулок для тимчасового проживання, а декому і роботу.

Орієнтовно з початку осені 2022 року серед українців почали з'являтися запити на відпочинок. Спочатку така тенденція спостерігалася в межах регіону, потім неподалік в горах, а з настанням зимового сезону 2022 року навіть з'явився певний відсоток людей, які цікавилися подорожами на море в теплі країни [11].

За даними Державного агентства розвитку туризму України (ДАРТ) за перше півріччя 2022 року представники туристичної галузі України сплатили на 26% менше податків, ніж за той же період 2021 року. Кількість платників податків, які займаються туристичною діяльністю, за перші місяці 2022 року скоротилася на 16,8%, при цьому зафіксовано, що кількість юридичних осіб зменшилася на 24,5%, а фізичних – на 13,5%. Сума надходжень до держбюджету: від готелів та інших засобів розміщення за перших 6 місяців 2022 року становила майже 460,5 млн грн., що на 31% менше порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Також зафіксовано спад на 58% від діяльності турбаз, кемпінгів, дитячих таборів відпочинку, що становить 57 млн грн. податку проти 137 млн грн. за аналогічний період 2021 року. Надходження від діяльності туристичних операторів скоротилися на 21,3% порівняно з першим півріччям 2021 року, та становить 83,3 млн грн., що на 10,3% менше від загальної суми згідно з даними ДАРТ [2].

В таких умовах очевидно, що для відновлення стабільної діяльності туристичної індустрії необхідні додаткові та альтернативні джерела фінансування.

Варто зазначити, що, з огляду на останні кризові періоди, банківська система України з великою обережністю ставиться до кредитування туристичної галузі, позаяк можливі втрати за кредитними операціями банків. Згідно з постановою Національного банку України (НБУ) № 119 від 2003 року, банки зобов'язані сформулювати в повному об-

сязі резерви для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями за кошти, що розміщені на кореспондентських рахунках. Банки зобов'язані здійснити розрахунок резервів під стандартну і нестандартну зобов'язаність протягом місяця, в якому здійснено кредитну операцію. Резерви по-

трібно формувати в повному обсязі незалежно від розміру їх доходів та групи ризику відповідно до сум фактичної кредитної заборгованості станом на перше число місяця [3]. За рівнем ризику категорія кредитної операції визначається наступним чином (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація рівня ризику за кредитними операціями

Фінансовий стан позичальника (Клас)	Обслуговування боргу позичальника (групи)		
	«добре»	«слабке»	«незадовільне»
«А»	Стандартний	Підконтрольний	Стандартний
«Б»	Стандартний	Субстандартний	Субстандартний
«В»	Субстандартний	Субстандартний	Сумнівна
«Г»	Сумнівна	Сумнівна	Безнадійна
«Д»	Сумнівна	Безнадійна	Безнадійна

Джерело: складено автором за [3]

Для вирішення проблемних питань у системі кредитування в різних галузях було ухвалено низку постанов Кабінету Міністрів України для підтримки мікро-, малого та середнього підприємства, а саме – надання гарантій.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 року № 723 визначено як агента за даною програмою АТ «Укресімбанк». До функцій агента належить збір документів від банків, що мають бажання взяти участь у цій програмі. Для участі у відборі банком необхідно надіслати на адресу АТ «Укресімбанк» звернення про зацікавленість в отриманні державних гарантій на портфельній основі з переліком необхідних документів [3].

За рахунок державних гарантій на портфельній основі банки-учасники мають можливість самостійно формувати портфель кредитів, зобов'язання за якими частково забезпечуються державною гарантією на портфельній основі (до 50% зобов'язань з основного боргу за портфелем кредитів та до 70% за кожним окремим кредитом).

29 квітня 2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив Постанову № 497 «Про надання державних гарантій на портфельній основі у 2022 році» [9]. Цим документом граничний обсяг державних гарантій визначено таким чином: «Укр-газбанк» – 849 млн грн.; «Ощадбанк» – 425 млн грн.; банк «Грант» – 43 млн грн.; банк «Південний» – 26 млн грн.; «Правекс-Банк» – 8,0 млн грн.; «Український капітал» – 14 млн грн.; «Мегабанк» – 13 млн грн.; «УкрБудінвестБанк» – 8 млн грн.; АТ «Банк інвестицій та заощаджень» – 7,0 млн грн.; «А-Банк» – 7,0 млн грн. [3].

Програма кредитування з покриттям державними гарантіями на портфельній основі передбачає можливість для малих та середніх підприємств взяти кредит під державні гарантії, які покривають до 70% зобов'язань позичальника.

Програма розрахована для підприємців, які не мають достатньої застави та відсутню кредитну історію, що не дозволяє взяти їм звичайний кредит. За інформацією Укрінформу, в Україні з грудня 2020 року, коли почала діяти програма кредитування під часткові державні гарантії на портфельній основі, видано 5491 кредит на суму майже 11-12 млрд грн., а у 2022 році вже було видано 328 кредитів [3].

Згідно з постановою НБУ № 23 від 25.01.2012 року «Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» [8], надаючи кредити суб'єктам господарської діяльності, банки повинні дотримуватися процедури розгляду потенційного позичальника на платоспроможність, оцінити класифікацію його офіційного стану, бізнес-план проєкту, конкурентоспроможність на ринку, його репутацію та провести оцінку фінансового стану позичальника.

Оцінка фінансового стану позичальника має включати такі елементи:

- інформація про позичальника;
- опис первинних документів згідно з умовами договору кредитної застави;
- середні доходи (витрати) позичальника;
- доходи (витрати) позичальника від підприємницької діяльності;
- визначення суб'єктивних показників;
- коригування класу позичальника;
- поділ та ознаки дефолту;
- висновки щодо здійснення активної операції [8].

З огляду на наявну нормативно-правову базу, фінансові можливості банківської системи України та прогнози посткризового розвитку туризму [7], можемо запропонувати концептуальну модель додаткового фінансового забезпечення туристичної галузі у післявоєнний період на прикладі Львівської області.

Пропонуємо у Львівській ОТГ ввести в обіг експериментальну туристичну облигацію, яка буде реалізована туристичним фірмам за демпінговою ціною в 30% від вартості. Туристична облигація буде використана для надання кредиту як портфельна гарантія згідно з Постановою КМ України № 497 [9], яка передбачає можливість певної категорії підприємств взяти кредит у визначених банках з покриттям у 70% зобов'язань позичальника. Це дозволить туристичним фірмам кредитуватися, поповнювати обігові кошти, збільшувати фонд заробітної плати та відкривати нові робочі місця.

За результатами проведених нами розрахунків, при випуску туристичних облигацій на суму 10 млн. грн. кожне із близько 100 туристичних підприємств регіону зможе претендувати на кредит у сумі орієнтовно 100 тис. грн., що дозволить створити понад 200 нових робочих місць та за-

безпечити пришвидшені темпи відновлення туристичної індустрії області.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, з урахуванням кризових явищ у туристичній індустрії регіонів України, зумовлених пандемією та війною, а також наявної нормативної бази діяльності банківської сфери у напрямку мікрокредитування, можливим є розробка і впровадження нових моделей додаткового фінансового забезпечення туристичних підприємств. Із цією метою на основі чинних програм державних гарантій доцільним є кредитування малих та середніх туристичних підприємств із застосуванням як інструмента випуску туристичних облигацій. Запропонований механізм найбільш ефективно може бути використаний у регіонах із найвищим туристичним потенціалом, зокрема і у Львівській області.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Holod, A. (2017). Bezpeka rehionalnykh turystychnykh system: teoriia, metodolohiia ta problemy harantuvannia [Safety and security of regional tourism systems: theory, methodology and guarantee problems], Lviv : LDUFK. Retrieved from <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/7667> [in Ukrainian].
2. Derzhavne ahentstvo rozvytku turyzmu Ukrainy [State Tourism Development Agency of Ukraine]. Retrieved from <https://www.tourism.gov.ua/> [in Ukrainian].
3. Derzhavni harantii na portfelni osnovi [State guarantees on a portfolio basis]. *eximb.com*. Retrieved from <https://www.eximb.com/ua/business/financial/derzhavni-garantii-na-portfelni-osnovi.html> [in Ukrainian].
4. Korkuna, O. (2020). Potentsial turystychno-rekreatsiinoi sfery u rozvytku ekonomiky terytorialnykh hromad Ukrainy [The potential of the tourism and recreation sphere in the development of the economy of territorial communities of Ukraine]. Lviv : LDUFK. Retrieved from <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/30434> [in Ukrainian].
5. Kravtsiv, B.C., Hryniv, L.S., Kopach, M.V., & Kuzyk, S.P. (1999). Naukovo-metodychni zasady reformuvannia rekreatsiinoi sfery [Scientific and methodological principles of reforming the recreational sphere]. Lviv: IRD NAN Ukrainy [in Ukrainian].
6. Malska, M. (2012). Udoskonalennia derzhavnogo rehuliuвання rozvytku turyzmu v Ukraini z urakhuvanniam mizhnarodnoho dosvidu [Improvement of state regulation of tourism development in Ukraine taking into account international experience]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya : Mizhnarodni vidnosyny – Bulletin of Lviv University. Series: International relations*, 29(2), 143-151 [in Ukrainian].
7. Pohrebniak, L., Dudiak, R., & Buhil, S. (2020). Vplyv pandemii COVID-19 na stan turystychnoho ta rekreatsiinoho biznesu v Ukraini [Impact of the COVID-19 pandemic on the state of tourism and recreation business in Ukraine]. *Ahrarna ekonomika - Agrarian economy*, 13 (3-4), 62-67. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2020.03-04.062> [in Ukrainian].
8. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok formuvannia ta vykorystannia bankamy Ukrainy rezerviv dlia vidshkoduvannia mozhyvykh vtrat za aktyvnymy bankivskymy operatsiiamy : Postanova NBU № 23 vid 25.01.2012 roku [On the approval of the Regulation on the procedure for the formation and use of reserves by banks of Ukraine to compensate for possible losses in active banking operations: Resolution of the National Bank of Ukraine No. 23 of January 25, 2012]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12#Text> [in Ukrainian].
9. Pro nadannia derzhavnykh harantii na portfelni osnovi u 2022 rotsi : Postanova KMU №479 vid 29 kvitnia 2022 roku [On the provision of state guarantees on a portfolio basis in 2022: CMU Resolution No. 479 of April 29, 2022]. *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/497-2022-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
10. Storonianska, I. (2010). Rehionalnyi rozvytok Ukrainy. problemy intehratsii ta konverhentsii [Regional development of Ukraine: problems of integration and convergence]. Lviv : IRD NAN Ukrainy [in Ukrainian].
11. Turyzm pid chas viiny u 2022 rotsi: fakty vid turystychnykh firm Lvova [Tourism during the war in 2022: facts from tourism companies of Lviv]. *zaxid.net*. Retrieved from https://zaxid.net/turyzm_pid_chas_viiny_2022_fakty_vid_turistichnih_firm_lvova_n1542665 [in Ukrainian].